

El Treball Final de Grau en modalitat de recerca

Orientacions per a la seva elaboració

UOC

Índex

Introducció

1. TFG en forma de recerca
2. Perspectiva teòrica i punt de vista
3. Mètodes i tècniques
4. Anàlisi de les dades i conclusions
5. Recomanacions

Autoria: Míriam Arenas, Brígida Maestres i
Andrea Francisco Rodríguez

PID_00276855

La revisió d'aquest recurs d'aprenentatge UOC ha estat coordinada per la professora:
Nizaiá Cassián Yde

Primera edició: febrer 2021

© d'aquesta edició, Fundació Universitat Oberta de Catalunya (FUOC)

Av. Tibidabo, 39-43, 08035 Barcelona

Autoria: Míriam Arenas, Brígida Maestres i Andrea Francisco Rodríguez

Producció: FUOC

Els textos i imatges publicats en aquesta obra estan subjectes –llevat que s'indiqui el contrari– a una llicència Creative Commons de tipus Reconeixement-NoComercial-SenseObraDerivada (BY-NC-ND) v.3.0. Podeu copiar-los, distribuir-los i transmetre'ls públicament sempre que en citeu l'autor i la font (Fundació per a la Universitat Oberta de Catalunya), no en feu un ús comercial i no en feu obra derivada. La llicència completa es pot consultar a <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/es/legalcode.ca>

Introducció

Entenem per recerca el resultat d'un procés d'indagació sobre un tema, guiat per una pregunta de partida. La recerca ha d'arrencar del coneixement previ sobre l'estat de la qüestió del tema escollit i ha de ser estructurada en una bastida teòrica i conceptual (marc teòric). Per donar resposta a aquesta pregunta, dissenyarem un mètode que descrigui un procés sistemàtic de recollida de dades i orientat a donar resposta a la nostra pregunta. Després d'analitzar també sistemàticament les dades elaborades, les conclusions recolliran el resultat de tot aquest procés i les principals respostes a l'interrogant de partida. El principal objectiu de la recerca ha de ser contribuir a enriquir el coneixement en el camp de l'educació social, sia amb noves perspectives, nous estudis de cas o amb temes sobre els quals no s'ha investigat prèviament.

1. TFG en forma de recerca

Quan plantejem un treball final de grau (TFG) en forma de recerca, hem de començar sempre amb una **pregunta**. Perquè, què és una recerca? Abans de res, és una voluntat d'explorar, de descobrir, d'indagar sobre una determinada qüestió. Per a això, la primera recerca ha de ser sobre la mateixa pregunta: algú més s'ha fet aquesta pregunta abans?; què va descobrir o quines respostes va obtenir? Com diem col·loquialment, «no podem inventar la roda» cada vegada, o, parafrasejant Isaac Newton, «per poder veure més lluny, hem de posar-nos a coll de gegants». És a dir, és imprescindible conèixer **l'estat de la qüestió** abans de plantejar la nostra pregunta de recerca definitiva, perquè només així contribuirem a augmentar el coneixement. En cas contrari, la recerca tal vegada ens permetrà donar satisfacció a una curiositat personal, però el seu resultat no implicarà cap contribució de saber col·lectiu. Per això, a l'hora de plantejar una recerca en el marc del TFG creiem imprescindible que aquest treball contribueixi al coneixement i als sabers teoricopràctics de l'educació social. És a dir, ens agradaria que els vostres treballs poguessin servir d'inspiració i referència no solament a altres estudiants, sinó també al conjunt d'educadors socials, aportant dades, coneixements i anàlisis actualitzades sobre aquest camp professional.

Perquè aquest treball d'indagació tingui la qualitat suficient per ser considerat una contribució valuosa, no solament és rellevant tenir una bona pregunta de recerca acompanyada d'una anàlisi del coneixement acumulat fins avui, sinó que també és imprescindible que tot aquest treball de cerca i anàlisi es faci d'una manera sistemàtica, comunicable i reproducible. És a dir, el vostre treball comença amb una pregunta, a la qual es respondrà a les conclusions. Entre aquest principi i final heu de demostrar com i per què heu elaborat aquesta pregunta i el procediment emprat per obtenir les respostes. Només així podem considerar si la resposta donada és vàlida o no, si s'ha de jutjar per la descripció detallada del procés mitjançant la qual s'ha arribat a aquesta conclusió. És aquí on entra en joc el **mètode científic**:

*“Més enllà de la definició canònica de les seves fases, disposem de diferents procediments per dur-lo a terme, però tots tenen en comú que la recerca científica es caracteritza sempre per ser un procés cíclic o iteratiu en què la recollida i l'anàlisi sistemàtics de la informació obtinguda permeten millorar la nostra comprensió sobre els fenòmens que ens hem proposat entendre.”
(Meneses, *El paper de la investigació científica en la intervenció educativa*, pàg. 13)*

És a dir, haurem de dissenyar i implementar un procés de recollida i anàlisi d'informació que sigui sistemàtic: és a dir, sempre haurà de seguir una mateixa lògica i haurem de dissenyar i aplicar un sistema. I, a més, es tracta d'un **procés cíclic o iteratiu**: cada nova troballa, lectura, conversa, anàlisi, etc. pot fer-nos replantejar una part o el conjunt de la recerca. No es tracta, per tant, d'un procés lineal que té un punt de partida i un punt d'arribada connectats per una línia recta per la qual avancem «sense mirar enrere», sinó que es tracta d'una ruta circular: hem de tornar a l'inici contínuament i revisar que tota la recerca manté la coherència i la sistematicitat per corregir o revisar les coses que siguin necessàries.

Aquesta realitat iterativa de la recerca planteja dues dificultats com a mínim:

- La primera és que, en no poder tenir un punt d'arribada preestablert (podríem estar contínuament en el cicle de la revisió i la reformulació), podem perdre'ns en la recerca sense arribar a cap conclusió. Però hi ha factors externs que ens ajudaran a marcar uns límits: el primer i més evident és el **temps**. Si hem de tenir elaborada la recerca (el TFG) per a una data determinada, cal organitzar el nostre treball perquè en el termini previst puguem presentar algun resultat. Entrellaçada amb el temps hi ha la qüestió de l'**abast de la recerca**: com més àmplia sigui la nostra pregunta i més exhaustiva vulguem que sigui la nostra resposta, més temps necessitarem. En el cas del TFG els terminis ja venen marcats (i és un calendari breu en relació amb els temps habituals de recerca), i per això us recomanem sempre que plantegeu una pregunta de recerca al més concisa possible perquè en el temps de què disposeu pugueu elaborar una mínima resposta **de qualitat**. Això voldrà dir que tot el procés seguit ha estat sistemàtic i permet arribar a una resposta vàlida. No es tracta de buscar la Resposta definitiva sobre la nostra pregunta, sinó una bona conclusió al nostre treball de recerca. Una conclusió que, tornant a la qüestió de l'abast, pot ser simplement un **resultat exploratori**. És a dir, si és la primera vegada que investiguem aquest tema, amb les limitacions temporals del TFG, el més probable és que arribarem a uns resultats preliminars. Però això no és impediment per obtenir la màxima qualificació, al contrari. Una de les virtuts més valorades en la recerca són l'honestedat i la transparència, és a dir, fer explícit què aporteu amb la recerca i quants interrogants queden pendents, fins a quin punt la informació i les dades que analitzeu són una mostra de «tot el que hi ha» o es tracta d'un petit fragment, etc. I encara és més important fins i tot assenyalar tots aquests buits en els quals heu identificat que falta coneixement, informació, dades o recerca: potser vosaltres no podreu donar resposta a tots aquests interrogants, però, assenyalant aquestes zones grises, contribuïu al fet que altres persones puguin dirigir la seva recerca cap a preguntes rellevants tant científicament com socialment.

- La segona dificultat d'aquesta lògica iterativa és que implica una **tasca contínua d'escriptura i reescriptura**. És a dir, si a mesura que avancem revisem i fem canvis en la nostra recerca, això ha de quedar reflectit al nostre treball escrit. La nostra proposta inicial de recerca no és ni pot ser una cotilla que ens limiti ni un text sagrat que no es pugui modificar. Al contrari, els textos que anem escrivint són eines que ens donen suport per avançar en aquest procés d'indagació. Recordeu que des del moment que comencem a investigar sobre un tema les possibilitats i camins s'amplien exponencialment i és fàcil perdre's: la nostra proposta de recerca, i especialment la nostra pregunta de partida, és com una brúixola que ens permet continuar explorant sense perdre'ns. És una referència a la qual podem tornar quan no sabem com continuar avançant o per on. Però l'escriptura és alhora un exercici d'**elaboració de pensament**: per a algunes persones serà més útil elaborar esquemes o mapes conceptuals, i per a unes altres ho serà redactar textos i reflexions, però en qualsevol cas és imprescindible que anem traslladant els nostres passos per escrit en el format que sigui. És la millor manera de despertar la nostra creativitat, descobrir els avenços fets i les tasques i dubtes pendents de resoldre. Per tot això, diem que quan lliureu un TFG aquest text ha de tenir el format d'un **informe de recerca**. És a dir, ha de ser un relat escrit i elaborat en passat on quedi narrat el procés portat a terme des de l'inici fins al final de la recerca: com vau començar, què heu fet des de llavors, a quins resultats heu arribat, sense oblidar d'incorporar la narració de les iteracions i els canvis i ajustos fets durant el procés. A més, és interessant que aquest informe incorpori també alguna referència al passat de la mateixa recerca (teníeu experiència prèvia sobre el tema, sia personal, professional o de recerca?; si és així, què heu après sobre aquest tema?) i també al futur (sobre quins aspectes seria important continuar fent recerca?; com creieu que aquest treball afectarà la vostra pràctica professional com a educadors socials?).

2. Perspectiva teórica y punto de vista

Per formular una bona pregunta de recerca, és important que en primer lloc respongui a una **curiositat personal genuïna**. Aquest serà el motor que ens ajudarà a navegar per les aigües de la recerca, sovint complexes, per les quals no hi ha rutes preestablertes: «caminante, no hay camino; se hace camino al andar». Aquesta sensació d'infinitud i d'inabracabilitat pot produir un cert desassossec i una sensació d'estar aclaparats. Especialment en aquests moments és essencial tornar a posar al centre la nostra motivació per fer aquesta recerca (més enllà de la de poder aprovar el TFG). Sovint, a l'hora d'elaborar les vostres preguntes, les connecteu a la vostra experiència professional i/o de pràctiques professionals del grau. Si bé aquest contacte directe amb la realitat és una bona estratègia, creiem que també és important que per al TFG pugueu fer un exercici de **distanciamiento**. És a dir, heu de tractar de mirar aquesta situació en què esteu o heu estat immersos amb una certa distància, permetent-vos fer preguntes crítiques o que us portin a entendre per què feu el que feu en aquest entorn professional. Només així podrem elaborar una recerca que permeti oferir realment vies de millora per a aquesta realitat professional ajudant uns equips que, tal vegada, en el seu dia a dia no tenen temps de parar-se a repensar i/o reflexionar sobre la seva pràctica i als quals permetem, amb el nostre treball, descobrir nous enfocaments, noves maneres de fer i noves idees.

Si bé tota aquesta mirada i connexió personal amb el tema ens ajudarà a donar força i sentit al treball de recerca, és necessari que la nostra aproximació al tema no es basi en els nostres prejudicis o sentit comú, sinó que parteixi d'una **bastida conceptual i teòrica**. Aquestes eines conceptuals són imprescindibles per diferents raons: (1) perquè ens ajuden a fer una bona revisió de l'estat de la qüestió, és de dir, del que s'ha dit i investigat prèviament sobre el tema; (2) perquè ens faciliten un exercici de distanciamient, és a dir, observar una realitat que coneixem des del filtre que ens ofereix un concepte teòric, i (3) perquè ens ajuden a conduir la nostra recerca.

Respecte a això últim, convé recordar que en les ciències de l'educació podem trobar **diferents perspectives teòriques**, cadascuna amb el seu ventall de preguntes i respostes possibles i/o per les quals s'interessa, i les seves implicacions eticopolítiques. A l'hora d'elaborar la nostra pregunta de recerca serà molt interessant que la situem en relació amb una d'aquestes perspectives. Fer aquesta elecció ens permetrà delimitar una mica més els autors que pot ser interessant de llegir, els conceptes sobre els quals hauríem d'aprofundir o les recerques prèvies que pot ser important conèixer.

Si bé la circumscripció de la nostra recerca a una perspectiva teòrica ens facilita delimitar una mica el treball a elaborar, amb el temps de què disposem per elaborar el TFG el més probable és que no puguem fer una anàlisi exhaustiva, tret que precisament el nostre treball de recerca es basi en una anàlisi bibliogràfica (vegeu més endavant). Per això, una altra decisió important serà seleccionar els conceptes o idees que siguin rellevants per a la nostra recerca però al seu torn assumibles en el nostre calendari de treball.

Aquesta bastida conceptual es convertirà en la nostra eina, el filtre o les ulleres des dels quals farem la recerca. La secció del **marc teòric** del nostre treball recollirà una presentació i justificació de les eines conceptuais escollides. És a dir, en el marc teòric no es tracta de reproduir amb tot luxe de detalls un enfilall de definicions o fragments dels nostres textos de referència, sinó de presentar succintament els autors i conceptes escollits, mostrant com els posem en diàleg i justificant la nostra elecció i la manera d'estructurar-ho.

Una vegada creats els nostres fonaments, el proper pas serà cercar informació i/o recollir dades que permetran donar resposta a la nostra pregunta gràcies a la mirada que ens ofereix aquesta bastida conceptual. Es tracta, llavors, de reflexionar sobre els mètodes i les tècniques que utilitzarem.

3. Mètodes i tècniques

Encara que la pregunta de recerca i el marc teòric ens ajudaran a delimitar quins mètodes i tècniques podem utilitzar, ja que hi ha d'haver una coherència epistemològica en aquestes decisions, les possibilitats també són múltiples:

“La realitat social i educativa és un camp molt ampli i profund per a la investigació. La riquesa de situacions, successos, institucions, persones o processos formen part del material que permet iniciar diferents investigacions. Al costat d'aquest material trobem la complexitat dels fenòmens educatius i socials que solament poden ser captats des de diferents perspectives. Així, doncs, si els problemes d'investigació que es poden plantejar són molts, també han de ser molts els mètodes per resoldre aquests problemes.” (Arnal, 2010, pàg. 14)

Sense ànim de fer aquí una exposició exhaustiva dels diferents paradigmes de recerca amb els diversos mètodes i tècniques (per a això us recomanem recuperar els materials de l'assignatura **Mètodes i tècniques de recerca socioeducativa**), a continuació us presentem unes pautes que creiem que us poden ajudar a prendre algunes decisions sobre aquest tema tenint en compte les limitacions que imposa el context del TFG i sobre les quals hem insistit des del principi. Per tant, per poder prendre una decisió justificada i raonada sobre aquest tema, us recomanem que llegiu literatura específica i/o manuals de referència sobre els mètodes i tècniques escollits. Això no solament és important per poder fer un bon disseny metodològic i una bona recollida de dades, sinó que us servirà per construir l'apartat de **metodologia** del vostre treball, en el qual hauréu de descriure el procés que heu seguit, justificat i argumentat oportunament.

Per tant, més enllà de l'interès, predilecció o idoneïtat de l'estratègia a seguir, quines altres consideracions hauríem de tenir en compte a l'hora de dissenyar la nostra metodologia?

Farem una recerca basada en l'anàlisi de dades primàries o secundaris?

Circumstàncies com les generades per la covid-19 han posat de manifest que no sempre és fàcil poder accedir a fer una recerca de camp, és a dir, a recollir dades de primera mà d'altres persones mitjançant entrevistes, observacions, enquestes, etc. Si ens trobem amb aquesta dificultat, no hem de renunciar necessàriament a fer un TFG en format de recerca. En aquests casos, i per descomptat també per simple preferència personal, podem fer una recerca basada en anàlisi documental o de dades secundàries, sense que això tingui cap penalització sobre la nota. Es tractaria, per exemple, de fer una recerca basada en l'anàlisi d'«objectes de recerca» com legislació, plans i programes d'intervenció, polítiques públiques, informes, literatura científica, notícies de premsa, etc., i també de dades ja disponibles, com les estadístiques. En tots aquests casos es tracta d'informació a la qual avui dia podem accedir des d'internet i, per tant, serà imprescindible que elaborem i justifiquem quines preguntes plantejarem amb tota aquesta informació disponible, per poder fer una bona selecció i una anàlisi pertinent. En aquest sentit podem optar per una aproximació quantitativa, qualitativa o mixta, que vindrà marcada en bona mesura per la nostra pregunta de recerca i el marc teòric.

Encara que aquí plantegem la decisió sobre dades primàries o secundàries en termes dicotòmics, això no vol dir que una recerca no pugui ser construïda simultàniament sobre totes dues. No obstant això, per les limitacions del TFG per obtenir uns resultats de qualitat, recomanem posar els esforços a desenvolupar una de les dues estratègies.

Quan el «subjecte de recerca» sou vosaltres mateixos

Si bé tendim a pensar que hem d'investigar sobre «els altres», de manera que generem un problema de construcció fictícia de l'*alteritat* que reproduceix dinàmiques d'intervenció sobre col·lectius reïficats, hi ha una tercera opció (la de les dades primàries o secundàries) que ens agradaria destacar no solament pel seu interès epistemològic sinó per la seva viabilitat en el context limitat del TFG.

Es tracta de l'**autoetnografia**, que consisteix en... En els casos en què la vostra relació amb el tema de recerca és estreta, sia per experiència personal o professional, pot ser interessant elaborar les dades d'anàlisi amb la vostra pròpia vivència. Es tracta de revisitar els vostres records, emocions i aprenentatge des de les eines conceptuals que heu escollit, de manera que permeteu elaborar una nova perspectiva i anàlisi d'aquesta realitat.

- **Treball de camp:** Si la decisió és que voleu treballar a partir de dades primàries, és a dir, de dades elaborades a partir d'informació recollida per vosaltres mateixos i procedent d'altres persones, heu de dissenyar el temps del treball que elaborareu. Aquí us oferim de nou algunes preguntes per reflexionar tenint en compte el context i les limitacions del TFG:
 - *Volem aplicar tècniques quantitatives o qualitatives?* La nostra pregunta de recerca i el marc teòric delimitaran en bona mesura si té més sentit aplicar un enfocament o un altre, o fins i tot un de mixt. No obstant això, en els casos en què ambdues opcions fossin coherents i plausibles epistemològicament i metodològicament, podríem tenir en compte alguns criteris de prioritització per al context del TFG. En aquest sentit, recomanem aplicar mètodes i tècniques qualitatives enfront dels quantitatives. Encara que podríeu optar per fer una enquesta com a tècnica de recollida de dades, recomanem que aquesta opció es limiti únicament als estudiants que ja tinguin un treball previ sobre el tema, de manera que permeti que el treball elaborat durant el TFG resulti mínimament sòlid. Una enquesta requereix un treball minuciós d'elaboració del qüestionari i una representativitat mínima perquè els seus resultats siguin vàlids, ja que aspiren a una certa universalització. Tècniques de tall qualitatiu que no van tan orientades a la representativitat com a una anàlisi en profunditat, com les entrevistes o els grups de discussió, permeten una major flexibilitat (formats semiestructurats) i resultats molt més fitats (un estudi de cas). Per tant, sense infravalorar la importància de les enquestes per poder analitzar determinats fenòmens, creiem que en el context del TFG els resultats obtinguts amb tècniques qualitatives poden arribar a ser molt més satisfactoris:

“La tradició qualitativa compara l'investigador amb un explorador que sap què cerca però amb un coneixement escàs de l'àrea que ha d'estudiar i fa mapes a mesura que estudia. L'investigador o la investigadora descriu el que troba.” (Arnal, 2010, pàg. 24)

- *Qüestions ètiques.* Per elaborar el treball de camp és imprescindible que les persones de les quals voleu obtenir informació siguin informades degudament i donin el seu consentiment seguint els protocols establerts per la normativa del TFG. No obstant això, més enllà d'aquest procediment administratiu creiem que és rellevant plantejar-se preguntes d'ordre ètic i d'àmbit més ampli en la recerca, com: per què volem fer aquesta recerca?; a qui pot beneficiar i a qui pot perjudicar?; hem de prendre algunes precaucions?; ens posem en risc o posem en risc les persones que participen en la recerca?; hi ha algunes línies que no hauríem de creuar? Totes aquestes preguntes ens porten a reflexionar sobre el nostre posicionament en la recerca i el tipus de relació que tenim prèviament amb les persones participants i/o la relació que construïm durant la recerca o posteriorment. La reflexió sobre l'ètica de la recerca ens ha de portar no solament a preservar la privadesa i l'anonimat de les persones participants (de fet, en determinats casos pot ser més ètic el contrari), sinó a respectar la seva dignitat tant en el procés de recerca com després de la publicació dels resultats. Això ens planteja de nou altres preguntes: com accedim a les persones participants?; els presentem la recerca i els seus objectius?; els convidem a participar en el disseny de la recerca?; hem d'involucrar algú més en el procés? —per ex., sol·licitar permisos addicionals a alguna institució, organització, familiar, etc., a més del consentiment individual de les persones participants—; una vegada recollides les dades, convidem les persones participants a analitzar les dades?; els compartim els resultats una vegada finalitzat el treball? En cadascun d'aquests moments caldria pensar, a més, sobre el «com», el «quan», l'«on» i el «per què».

Tenint en compte que en el camp de l'educació social és molt probable que plantegeu recerques sobre persones que poden estar en situacions d'especial vulnerabilitat social i/o amb les quals heu tingut una relació prèvia (durant les pràctiques, mitjançant el vostre treball, etc.), és important reflexionar detingudament sobre totes aquestes qüestions des de l'inici. La recollida de dades sobre el punt de vista de professionals ens pot estalviar alguns dilemes i dificultats ètiques; no obstant això, també correm el risc de posar sempre el discurs professional per davant de les veus i experiències de les persones sobre les quals es fan les intervencions socioeducatives. Haurem de prendre les decisions tenint en compte els avantatges i inconvenients de cada cas i context particular.

4. Anàlisi de les dades i conclusions

Una vegada recollides totes les dades, arriba el moment d'analitzar-les. Per a això, hem de tenir a mà la nostra pregunta de recerca i les eines conceptuals perfilades en el marc teòric. Es tracta d'anar posant en diàleg les dades amb el nostre marc d'anàlisi per anar elaborant respostes parcials, agrupades per temes, que sintetitzarem posteriorment a les conclusions.

En el procés d'anàlisi, si hem dut a terme un treball de camp qualitatiu amb altres persones, és imprescindible visibilitzar les diferents veus en joc. En primer lloc, si hem fet entrevistes o grups de discussió, hem d'incloure cites literals (*verbatim*) d'aquestes persones, ja que el que hem d'analitzar és el seu discurs.

A més, estarem posant en relació la veu dels autors del nostre marc teòric amb la nostra pròpia veu com a investigadors a mesura que anem analitzant i extraient conclusions de les dades. La nostra veu també pot aparèixer mitjançant el relat d'observacions que hàgim fet, igual que les persones participants també poden estar presents si incloem, per l'exemple, el resultat d'algun taller que hem fet amb elles, mitjançant una fotografia d'aquest producte.

“«[L'investigador qualitatiu] cerca la comprensió en profunditat de fenòmens complexos tant des del punt de vista de si mateix, com a observador, com des del punt de vista del subjecte.” (Riba, Generalitats sobre els mètodes qualitatius: característiques bàsiques, variants, camps d'aplicació i història, pàg. 9)

Per finalitzar, les **conclusions** seran l'apartat en el qual fareu una síntesi de tot el treball elaborat, destacant de nou la pregunta de recerca i les principals respostes que heu aconseguit. També serà l'espai destinat a reflexionar sobre possibles futures recerques i implicacions en la vostra pràctica professional.

5. Recomanacions

- Elaboreu una bona pregunta de recerca i tingueu-la sempre a mà. Reelaboreu-la si és necessari durant el procés.
- Trieu un tema que us motivi i que estigui connectat amb la vostra curiositat o interès personal i penseu quina contribució podeu fer des d'aquí en el camp de l'educació social.
- *Menys és més*: feu una bona selecció de la literatura i sigueu realistes amb els vostres objectius i amb el disseny metodològic. Recomanem tancar el focus al màxim possible i aprofundir més abans que recollir molta informació (sia teòrica o de treball de camp) que després serem incapaços de processar i analitzar correctament.
- Sigueu rigorosos i actueu de manera ètica: la qualitat de la recerca es mesura per la capacitat de comunicar de manera clara les vostres idees i troballes, i de mostrar de manera transparent el recorregut fet fins a arribar a les conclusions. En la recerca són benvinguts els canvis, els errors i els imprevistos: feu-los també visibles.
- Penseu en el vostre treball com un producte final: abans de lliurar el TFG assegureu-vos de reescriure'l per complet revisant la coherència de principi a fi tant pel que fa al format com al contingut. Sintetitzeu tot el que pugueu i deixeu per als annexos les altres informacions que, encara que siguin importants, poden dificultar el fil conductor si són incloses al text principal.